

ALEKSZANDER GONTAR:

KIADVÁNYOK A FORRADALOM ELŐTTI OROSZORSZÁG TÖRTÉNETÉRŐL

(Bibliográfiai útmutató)

(*Szpravocsniki po isztorii dorevoljucionnoj Rosszii. Bibliograficeszkij ukazatel'*
Moszkva, „Kniga” 1978. izdanie 2-oe 640.)

A történelem tanulmányozása során a kézikönyvek jelentőségét nehéz túlértékelni, mivel a publikációk szélesedő folyamatában az alapvető irodalmat egyre nehezebb megtalálni. Ezért nyer jelentőséget az új útmutatók megjelenése a tudományos élet területén.

A Szovjetunió feudalizmus- és kapitalizmus korai történetének kutatói nagy érdeklődéssel fogadták a bibliográfia újabb kiadását, amelyet szerkesztők kollektívája – a moszkvai és leningrádi nagy könyvtárak, levéltárak munkatársai állítottak össze.

„A „Kiadványok...” kiadásának kezdeményezője tudományos irányítója és szerkesztője a történész professzor, P. A. Zajoneskovszkij volt, akinek nevét munkáinak sora tette ismertté. Az orosz önkényuralom rendszerét bemutató monográfiáiból itt csak a hetvenes években megjelent műveire hívjuk fel a figyelmet, így a Szamogyerzsavie i russzkaja armija na rubezse XIX–XX sz. M, 1973 (Önkényuralom és az orosz hadsereg a 19–20. sz. fordulóján). Pravityelszvennij apparat szamogyerzsavnoj Rosszii v XIX.v. M. 1978 (Az önkényuralmi Oroszország igazgatási szervezete a 19. sz.-ban.)

A kézikönyv első kiadása 1971-ben jelent meg 4,5 ezer példányszámban és hamar vált bibliográfiai ritkasággá. Így került sor az újabb kiadásra, amelyet jelentősen átdolgoztak és kiegészítettek.

Az új kiadásban több mint 5380 különféle kiadványról van feljegyzés (az első kiadásban ez 4000-ig terjedt) Oroszország történetére az 1917-es februári forradalomig, amit Oroszországban a 18. sz.-tól 1977-ig publikáltak. A témák sorában található utalás megjelent művekre.

Ez a bibliográfia jellege szerint sajátos kiadvány. A szerkesztők szakítottak a tradicionális formával, amikor főleg a meghatározott jellegű kiadványokat vették számba és ezek körét jelentősen kiszélesítették. Az *általános rész*ben az enciklopédiák, életrajzi- és nyelvészeti szótárak mellett feljegyzésre kerültek naptárak, kereskedelmi-ipari évkönyvek, címtárak és különféle útmutatók, a területi igazgatás kézikönyvei, a törvények és rendeletek gyűjteményei, statisztikai kiadványok, gazdasági-statisztikai szemlék és feljegyzések, a lakosság mozgására és a földtulajdon változására vonatkozó adatok, a gyárak, üzemek, mezőgazdasági létesítmények összeírásai, a különböző intézmények történetének jubiláris kiadványai, a rendek, hivatali beosztások és mesterségek szerinti összeírások, az cgyenruhák, zászlók, rendjelek és kitüntetések katalógusai, gyűjtemények a származás rendjéről, nekrológok, atlaszok, krónikák, történelmi szakterületek – paleográfia, fragisztika, numizmatika, kronológia, heraldika, és sok más kiadvány. Az oroszországi vonatkozású összefoglalások mellett a helyi és jegyzetelt kiadványokat is felsorolják, valamint néhány elemző munkát (monográfiát, cikket), amely összefoglalja a kézikönyvek anyagának jellegét.

Az általános jellegű kézikönyvek után a társadalom meghatározott területei szerint csoportosított kiadványokat gyűjtik egybe, majd a regionális jellegű anyaggal zárul

a feldolgozás. Ez a megosztás feltételes. A szakanyag és regionális kiadványok megosztása egyenlőtlen (370 és 130 oldal). Végül a mutatók sokféle besorolással segítik az anyag kezelhetőségét.

A törzsanyag első részében a *szociális-gazdasági* vonatkozású munkák csoportosítása a gazdasági struktúra fejlődését is tükrözi (lakosság, osztályok és rendek, ipar, mezőgazdaság, kereskedelem, pénzügyek forgalom) és a jelzett témákra hozza az alapvető kiadványokat.

A továbbiakban a *politikai rendszer* címszó alatt találunk eligazítást a társadalom és igazgatás 15–18. századi rendszerére, majd az orosz birodalom 19. és 20. sz. elei szakasza következik a legfontosabb államigazgatási egységek alapján. Külön jelzi a könyv a 20. sz. elején létrehozott intézmények irodalmát.

A legszélesebben tagolt témák egyike a hadsereg, flotta és a háborúk. Az annotált anyagból tájékozódhatunk a hadsereg és flotta személyi összetételeiről, a katonai vezetés rendszeréről, a katonai tanintézetekről, valamint a cári Oroszország háborúiról, az 1700–1722-es Északi háborútól az első világháborúig bezárólag.

Az első kiadáshoz viszonyítva megduplázódott az „*Osztályharc. Társadalmi-politikai mozgalmak...*” c. fejezet. Itt az általános művek után a forradalmi mozgalmak egymást követő szakaszaira találunk forrásanyagot a dekabrista felkeléstől az 1905–1907-es forradalomig. A következő szakaszban a szocialista pártokra vonatkozó beadványokról, majd a monarchista, burzsoá és kispolgári pártokról nyerünk tájékoztatást. Ez utóbbiak az állami dumára vonatkozó utalásokkal mintegy 80 korabeli kiadványt annoálnak.

A „*Tudomány és oktatás*” címszó alatt egyrészt a Tudományos Akadémiára, annak intézményeire vonatkozó műveket találunk, majd ezt követi az oktatási intézmények történetének irodalma.

Külön egységet alkot a „*Tartományok és a helyi adminisztráció körzetei*” témakör, amely az annotált kiadványok közel egyharmadát öleli fel. Földrajzi tagolása az adminisztrációban kialakult gyakorlatot követi. Az áttekinthető beosztás alatt felsorolt anyagban található különféle statisztikák, évkönyvek, útleírások, atlaszok, társadalmi-gazdasági intézmények mutatói, a korabeli helyi kiadványok természete szerint – és ebből következően forrásként kezelhetők.

Az egyes kérdések iránt érdeklődők számára négy mutató segíti a tájékozódást. Terjedelmes és jól tagolt az állami-, társadalmi- és rendi szervezetre vonatkozó mutató. Ezt kiegészíti más vetületben a polgári-, katonai- és egyházi hivatalok mutatója. Hasznosnak mondható a tudományos-, tanító- és oktatói intézmények rendszerézése, míg ugyanez a rendjelekről, kitüntetésekről, jelvényekről inkább csak kuriózum számba megy.

A szerkesztők helyesen tették, hogy elvetették az első kiadás néhány recenziójának javaslatát és nem hagyták ki a bibliográfiából a külföldi kiadványokra utalást. Sőt ezek számát jobban ki kellett volna szélesíteni. A bővítést szolgálta a helyi kiadványok sora, amelyekből képet nyerünk a tartományok intézményeiről. A besorolás azonban a könyv struktúrája szempontjából itt kifogásolható, mivel a földrajzi elvetették alapul, de párhuzamosan követték a regionális beosztást, amiből átfedések adódnak (azonos tartományok vannak „Európai Oroszország”, „Észak”, „Dél”, „Volgavidék” fejezetek alatt). Következesebb és jobb lett volna az olvasó számára először a régiók megjelölése és ezen belül a tartományokra vonatkozó kiadványok felsorolása.

A bibliográfiát azok figyelmébe ajánljuk elsősorban, akik a forradalom előtti Oroszország társadalmi-, politikai-, gazdasági- és kulturális intézményeinek történetével foglalkoznak, de haszonnal forgathatja mindenki, akit az ország feudális- és kapitalizmus kori története érdekel.